

Isidor ze Sevilly: Etymologiae V.

aneb

z čeho mohl Isidor čerpat

Miroslav Frýdek

1) X. QUID SIT LEX – co je to zákon

Lex est constitutio populi, qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt. Zákon je usnesení lidu, jímž urození spolu s plebeji něco slavnostně stvrdili

Gai. I. 3 Lex est quod populus iubet atque constituit. Zákon je to, co národ přikazuje a stanoví.

Just. Inst I, 2, 4 Lex est quod populus Romanus senatorio magistratu interrogante, veluti consule, constituebat. Zákon je to, co ustanovil římský národ na návrh senátorského úředníka, například konsula.

2) XX. QVARE FACTA EST LEX – proč byl vytvořen zákon

Factae sunt autem leges ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, et in ipsis inpiis formidato supplicio refrenetur nocendi facultas. Zákony vznikly proto, aby strach z nich krotil lidskou troufalost, aby bezúhonnost požívala ochrany proti zlým skutkům a aby obávaný trest odrazoval bezbožníky od páchání křivd.

Cicero De off. I. 11: Je totiž třeba zachovávat míru v pomstě i v trestu; myslím, že stačí, když útočník pyká za spáchané bezpráví tak, že by se sám podruhé už ničeho takového nedopustil a i jiní by ztratili chuť křivdit.

3) XIX. QUID POSSIT LEX – jaké jsou možnosti zákona

Omnis autem lex aut permittit aliquid, ut: 'Vir fortis petat praemium,' aut vetat, ut: 'Sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat,' aut punit, ut: 'Qui caedem fecerit, capite plectatur.' Eius enim praemio aut poena vita moderatur humana. Každý zákon buď k něčemu dává svolení, jako například: „Udatný muž, ať žádá odměnu,“ anebo něco

zakazuje, jako například: „Nikomu necht' není dovoleno žádat svatou pannu o ruku,“ anebo trestá, jako například: „Kdo se dopustí vraždy, ať propadne hrdlem.“ Odměnami či tresty, jež plynou ze zákona, je řízen lidský život.

Dig. 1.3.7 Modestinus libro I regularum Legis virtus haec est imperare vetare permittere punire. Síla zákona je takováto“ rozkazovat, zakazovat, dovolovat a trestat.

4) VIII. QUID SIT IVS PVBLICVM - co je veřejné právo

Ius publicum est in sacris et sacerdotibus, in magistratibus.

Veřejné právo se vztahuje na posvátné věci a úkony, na kněze, úřady a úředníky.

Dig. 1, 1, 1, 2 Ulpianus libro primo institutionem Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. Publicum ius est quod ad statum rei romanae spectat, privatum uod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim. Publicum ius in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus constitit. Privatum ius tripertitum est: collectum etenim est ex naturalibus praeceptis aut gentium aut civilibus. Tato věda má dvě základní části, právo veřejné a právo soukromé. Právo veřejné se vztahuje na užitek římského státu, právo soukromé na zájem jednotlivce; neboť něco se týká veřejného užitku, něco soukromého. Veřejné právo se vztahuje na posvátné věci (oběti), na kněze, na úředníky obce. Soukromé právo má tři části, neboť se skládá z principů práva přirozeného, práva mezi národy a práva civilního.

5) VI. QUID SIT IVS GENTIVM – co je to mezinárodní právo

Ius gentium est sedium occupatio, aedificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, foedera pacis, indutiae, legatorum non violandorum religio, conubia inter alienigenas prohibita. Et inde ius gentium, quia eo iure omnes fere gentes utuntur.

Pod pojmem mezinárodní právo rozumíme, držení pozemků, budování, opevňování, války, zajatectví, otroctví, právo návrat, mírové smlouvy, příměří, nedotknutelnost vyslanců a zákaz uzavírat sňatky mezi cizinci. Mezinárodní se mu říká proto, že toto právo užívají téměř všechny národy.

Gai. I, 1 : ... quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peraeque custoditur vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes

utuntur. To však, co pro všechno lidstvo [sám] přírodní řád stanoví, je všemi národy stejně zachovááno a nazývá se „právo národů“.

Dig. 1.1.9 Gaius libro primo institutionum Omnes populi, qui legibus et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure utuntur. nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium civitatis est vocaturque ius civile, quasi ius proprium ipsius civitatis: quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peraeque custoditur vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utuntur. Všechny národy, které se řídí zákony a obyčeji, užívají z části své vlastní, zčásti právo společné všem lidem. Neboť toto právo, které si každá národ ustanovil pro sebe, je právem jeho vlastní obce a označuje se jako civilní právo, tj. právo vlastní jen této obci. To pak, co stanovil mezi všemi lidmi přirozený rozum, je zachovááno stejnou měrou mezi všemi lidmi a označuje se jako právo národů, tedy jako právo, které je užíváno všemi národy.

Dig. 1.1.5 Hermogenianus libro primo iuris epitomarum Ex hoc iure gentium introducta bella, discretiae gentes, regna condita, dominia distincta, agris termini positi, aedificia collocata, commercium, emptiones venditiones, locationes conductiones, obligationes institutae: exceptis quibusdam quae iure civili introductae sunt. Toto právo národů přineslo války, odloučilo od sebe národy, na jeho základě byly založeny říše, bylo uznáváno vlastnictví, pole byla rozdělena mezníky, umístěny budovy, vznikl obchod, kupní smlouvy, nájemní smlouvy a další závazky s výjimkou těch, které vznikly na základě civilního práva.

Dig. 1.1.1.4 Ulpianus libro primo institutionum Ius gentium est, quo gentes humanae utuntur. quod a naturali recedere facile intellegere licet, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune sit. Právo národů je takové, které užívají všechny kmeny lidí. Je jednoduché rozpoznat, čím se liší od práva přirozeného, neboť tamto je společné všem živým tvorům, toto pouze lidem navzájem mezi sebou.

6) XII. QUID SENATVSCONSVLTVM – co je usnesení senátu

Senatusconsultum, quod tantum senatores populis consulendo decernunt. Usnesení senátu je rozhodnutí, které mohou přijímat pouze senátoři, majíce na zřeteli prospěch lidu.

Gai. I.4 Senatusconsultum est quod senatus iubet atque constituit, idque legis vicem optinet, quamvis fuerit quaesitum. Usnesení senátu je to, co senát přikazuje a stanoví. Také ono má sílu zákona, ačkoli se o tom pochybovalo.

Iust. Inst. 1.2.5. Senatusconsultum est quod senatus iubet atque constituit. Nam cum auctus est populus Romanus in eum modum ut difficile sit in unum eum convocari legis sancienda causa, aequum visum est senatum vice populi consuli. Usnesení senátu je to, co senát nařídí a ustanoví. Neboť když se římský národ rozrostl natolik, že se stalo obtížným svolat k přijetí všechny na jedno místo, stalo se vhodným, aby se tímto místo národa zabýval senát.

7) XI. QUID SCITA PLEBIVM - co je usnesení plebejského shromáždění

Scita sunt quae plebes tantum constituunt; et vocata scita quod ea plebs sciat, vel quod sciscitatur et rogatur ut fiat. Usnesení plebejského shromáždění jsou výlučnou záležitostí lidu. Nazývají se tak, protože lid (plebs) o nich rozhoduje (scire), anebo protože se touto cestou zkoumá (sciscitari) a požaduje mínění lidu ohledně způsobu, jak postupovat.

Gai. I. 3 Plebiscitum est, quod plebs iubet atque constituit. Plebiscit je to, co plebejové přikazují a stanoví.

Iust. Inst I, 2, 4 Lex est quod populus Romanus senatorio magistratu interrogante, veluti consule, constituebat. plebiscitum est, quod plebs plebeio magistratu interrogante, veluti tribuno, constituebat. Zákon je to, co ustanovil římský národ na návrh senátorského úředníka, například konsula. Plebiscitum je to, co ustanovil lid na návrh plebejského úředníka, například tribuna lidu.

8) XIII. QUID CONSTITVTIO ET EDICTVM - co jsou ustanovení a výnos

Constitutio vel edictum, quod rex vel imperator constituit vel edicit. Ustanovení nebo výnos představují opatření, která stanovuje nebo vyhláší král nebo císař

Gai. I, 5 Constitutio principis est, quod imperator decreto vel edicto vel epistula constituit. Nec umquam dubitatum est, quin id legis vicem optineat, cum ipse imperator per legem imperium accipiat. Císařská konstituce je to, co císař stanoví dekretem nebo ediktem nebo dopisem. A nikdy nebyly pochybnosti, že nabývá sílu zákona, protože císař sám na základě zákona přijímá nejvyšší moc.

Just. Inst. I, 2, 6 Sed et quod principi placuit legis habet vigorem, cum lege regia, quae de imperio eius lata est, populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem concessit. quodcumque igitur imperator per epistulam constituit vel cognoscens decrevit vel edicto praecepit, legem esse constat. Hae sunt quae constitutiones appellantur. Ale také to, co nařídí císař má sílu zákona, neboť národ skrze královský zákon, který vzešel z moci císaře, jemu a na něho přenesl veškerou moc. Vše, co císař určí dopisem, rozhodne na základě soudního řízení, nebo nařídí vyhláškou, se považuje za zákon. Všechno toto považujeme za císařské konstituce.

9) XIV. QUID RESPONSA PRUDENTVM – co jsou dobrá zdání prvních znalců

Responsa sunt quae iurisconsulti respondere dicuntur consulentibus; unde et responsa Pauli dicta. Fuerunt enim quidam prudentes et arbitri aequitatis, qui institutiones civilis iuris compositas ediderunt, quibus dissidentium lites contentionesque sopirent. Dobrozdání se také říká nálezům, jež právníci poskytují stranám, které se na ně obrací s dotaz; proto se tak jmenují Paulova Dobrozdání. Dříve totiž působili odborníci, kterým se říkalo znalci a arbitrové ekvit, kteří vydali sebraná nařízení občanského práva, aby urovnali spory a ukonejšili revnivost znesvářených stran.

Gai I. 7 Responsa prudentium sunt sententiae et opiniones eorum, quibus permissum est iura condere. Quorum omnium si in unum sententia concurrunt, id, quod ita sentiunt, legis vicem optinet; si vero dissentiunt, iudici licet quam velit sententiam sequi; idque rescripto divi Hadriani significatut. Dobrá zdání právníků jsou výroky a názor těch, kterým bylo dáno povolení vytvářet právní pravidla. Jestliže výroky jich všech jsou jednotné, nabývá to, na čem se tak shodují, sílu zákona. Jestliže se však neshodují, má soudce volnost řídit se tím výrokem, kterým chce; a to je stanoveno v reskriptu božského Hadriana.

CTh.1.4. De responsis prudentum (překlad viz příloha)

CTh.1.4.1 Imp. Constantinus a. ad Maximum praefectum Urbi. Perpetuas prudentium contentiones eruere cupientes Ulpiani ac Pauli in Papinianum notas, qui, dum ingenii laudem sectantur, non tam corrigere eum, quam depravare maluerunt, aboleri praecipimus. dat. iiii k. oct. Crispo et Constantino cons. (321/4 [321] sept. 28).

CTh.1.4.2 Idem a. ad Maximum praefectum praetorio. universa, quae scriptura Pauli continentur, recepta auctoritate firmanda sunt et omni veneratione celebranda. ideoque sententiarum libros plenissima luce et perfectissima elocutione et iustissima iuris ratione succinctos in iudiciis prolatos valere minime dubitatur. dat. v k. oct. Trevis constantio et maximo cons. (327 [?] sept. 27).

CTh.1.4.3 [=brev.1.4.1] Impp. Teodos. et Valentin. aa. ad senatum urbis romae. post alia: Papiniani, Pauli, Gaii, Ulpiani atque modestini scripta universa firmamus ita, ut gaium quae paulum, ulpianum et cunctos comitetur auctoritas, lectionesque ex omni eius opere recitentur. Eorum quoque scientiam, quorum tractatus atque sententias praedicti omnes suis operibus miscuerunt, ratam esse censemus, ut scaevolae, sabini, iuliani atque marcelli, omniumque, quos illi celebrarunt, si tamen eorum libri, propter antiquitatis incertum, codicum collatione firmentur. Ubi autem diversae sententiae proferuntur, potior numerus vincat auctorum, vel, si numerus aequalis sit, eius partis praecedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir papinianus emineat, qui, ut singulos vincit, ita cedit duobus. notas etiam Pauli atque Ulpiani in Papiniani corpus factas, sicut dudum statutum est, praecipimus infirmari. Ubi autem pares eorum sententiae recitantur, quorum par censetur auctoritas, quod sequi debeat, eligat moderatio iudicantis. Pauli quoque sententias semper valere praecipimus etc. dat. viii. id. nov. ravenna, dd. nn. theodos. xii. et valentin. ii. aa. cons.

10) XXVII [32] SERVITUS – otroctví

Servitus a servando vocata. Apud antiquos enim qui in bello a morte servabantur, servi vocabantur. Haec est sola malorum omnium postrema, quae liberis omni supplicio gravior est; nam ubi libertas periit, una ibi perierunt et omnia. Slovo otroctví je od slovesa „zachránit“. Naši předkové totiž nazývali otrokem válečného zajatce, který

unikl smrti. Otroctví je samo o sobě největší ze všech neštěstí, nejtěžší trest pro svobodného člověka; protože zahyne-li naše svoboda, spolu s ní ztrácíme všechno.

Dig. 1.5.4.2 Florus libro nono institutionum Servi ex eo appellati sunt, quod imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent. Otroci jsou pojmenováni podle toho, že císařové zajatce obvykle prodávají a pomocí toho zachovávají při životě a nezabíjí je.

Dig. 1.5.4.3 Florus libro nono institutionum Mancipia vero dicta, quod ab hostibus manu capiantur. Slovem mancipia jsou však nazváni proto, že byli zajímáni od nepřátel.

[Lat. servus = otrok; servare = zachovávat. Lat. manu capiti = zajímání]

11) XXVII [36] „POENA CULLEI“ - trest pro otcovrahy

Culleum est parricidale vasculum ab oculendo, id est claudendo dictum. Est autem uter ex corio factus, in quo parricidae cum simio et gallo et serpente inclusi in mare praecipitantur. Slovo culleum, tj. pytel, do kterého se schovávají, tedy zavírají, vrazi vlastních příbuzných, je odvozeno právě od tohoto slovesa. Jedná se o měch zhotovený z kůže, ve kterém jsou vrazi uvězněni zároveň s opicí, kohoutem a hadem, a svrženi do moře.

Dig. 48.9.9pr. Modestinus libro 12 pandectarum Poena parricidii more maiorum haec instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus deinde culleo insuatur cum cane, gallo gallinaceo et vipera et simia: deinde in mare profundum culleus iactatur. Hoc ita, si mare proximum sit: alioquin bestiis obicitur secundum divi hadriani constitutionem. Trest z otcovraždy, jak bylo ustanoveno dávným zvykem je, že viník bude bit pruty, které budou potřísněny krví zabitého, pak bude zašit do pytle se psem, kohoutem, zmijí a opicí a bude svržen do moře, je-li moře blízko, jinak bude podle nařízení božského Hadriana vydán k boji se šelmami.

Paul. 5.24 Lege Pompeia de parricidiis tenentur qui patrem matrem avum aviam fratrem sororem patronum patronam occiderint, etsi antea insuti culleo in mare praecipitabantur, hodie tamen vivi exuruntur vel ad bestias dantur. Pompeiův zákon o otcovražích trestá

ty, kteří zabijí otce, matku, dědu, bábu, bratra, sestru, patrona, patronku, dříve byli zašiti do pytle a vhozeni do moře, dnes jsou zaživa upáleni nebo vydáni k boji se šelmami.

12) XXVII [4] SUMMA SUPPLICIA - druhy trestů

Octo genera poenarum in legibus contineri Tullius scribit: id est damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, servitatem et mortem. His namque poenis vindicatur omne perpetratum peccatum. Tullius zaznamenal osm druhů trestů obsažených v zákonech: pokuta, spoutání, zbičování, odplata, ztráta dobré pověsti, vyhnanství, otroctví a smrt. Takto se trestají veškeré spáchané přečiny.

Augustinus De civ. Dei XXI, 11: Octo genera poenarum in legibus esse scribit Tullius, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, servitatem.

Použito i do rekonstrukce LDT, NF 7: Tullius napsal, že je v zákonech osm druhů trestů: náhrada škody, vězení bičování, soukromá msta, nečestnost, vyhnanství, smrt, otroctví.

Cicero De orat. I. 194: ... vady lidské a podvody se trestají pokutami, ztrátou dobrého jména, vězením a mrskáním, vyhnanstvím a smrtí.

Paul. 5, 17, 2, Summa supplicia sunt crux crematio decollatio: mediocrium autem delictorum poenae sunt metallum ludus deportatio: minimae relegatio exilium opus publicum vincula. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.

Summa supplicia: crux (ukřižování), crematio (upálení), decollatio (stětí) [ad gladium stětí]

Mediocrium delictorum poenae: metallum (do dolů), ludus (ke hrám), deportatio (vyobcování)

Minimae poenae: relegatio (vypovězení), exilium (vyhnanství), opus publicum (nucené veřejné práce), vincula (okovy, žalář).

13) XXVII [2] POENA – trest

Poena dicta quod puniat. Est autem epithetum nomen, et sine adiectione non habet plenum sensum: adicis poena carceris, poena exilii, poena mortis, et inplens sensum. Trestu se říká poena., protože trestá (punire). Je to podstatné jméno, které nezbytně vyžaduje přívlastek, protože bez něho nemá plný smysl; jestliže k němu přidáme přívlastek, jako je trest vězení, trest vyhnanství, trest smrti, teprve tehdy se naplní význam slova.

Dig. 50.16.131pr. Ulpianus 3 ad l. iul. et pap. Aliud "fraus" est, aliud "poena": fraus enim sine poena esse potest, poena sine fraude esse non potest. Poena est noxae vindicta. Něco jiného je zločin a něco jiného je trest. Zločin může existovat bez trestu, ale nemůže být trest bez zločinu. Trest je pomsta [vykoupení se ze zločinu] za zločin.

14) XXVI [18 - 19] FURTUM - Krádež

[18] Furtum est rei alienae clandestina contrectatio, a furvo, id est fusco vocatum, quia in obscuro fit. Furtum autem capitale crimen apud maiores fuit ante poenam quadrupli. [19] Pervasio est rei alienae manifesta praesumptio. Furtum autem earum rerum fit, quae de loco in locum transferri possunt: pervasio autem et earum quae transferuntur et earum quae immobilia sunt. [18] Krádež páchá ten, kdo potajmu vztáhne ruku na cizí věc; výraz je odvozen od slova černý (furvus), tedy „tmavý“, protože k ní dochází ve tmě. Krádež považovali naši předkové za hrdelní zločin, dříve než ji začali trestat pokutou ve výši čtyřnásobku hodnoty zcizené věci. [19] Uchvácení (pervasio) je očividné zmocnění se cizí věci. O krádeži mluvíme v případě, že jsou zcizené věci přenosné z místa na místo, kdežto při uchvácení se jedná jak o věci movité, tak i nemovité.

Inst. Just. IV. 1. Krádež je zavrženíhodné odnětí věci, buď věci samé, anebo jejího užitku nebo držby, a jednáním toho, co je už z přirozeného práva zakázané. 2. Furtum, krádež, pochází ze slova furvus, to znamená tmavý, neboť se takovému jednání uskutečňuje tajně a skrytě (v ústraní) a často v noci, nebo od fraus, zavrženíhodné jednání, nebo od ferre, odnést, ve smyslu „nedovoleně odnést“, nebo z řečtiny, kde fures, zloději, se nazývají phores. Vždyť tak říkají i Řeci, že phores pochází od pherein, odnést.

Dig. 47.2.2 Gaius 13 ad ed. Furtorum genera duo sunt, manifestum et nec manifestum. Existují dva druhy krádeží: zjevná (manifestum) a nezjevná (nec manifestum)

Dig. 47.2.3pr. Ulpianus 41 ad sab. Zjevný zloděj je ten, kterého Řekové nazývají phores, to znamená, ten, kdo je chycen při krádeži.

Gai. III.189 Poena manifesti furti ex lege XII tabularum capitalis erat. Nam liber uerberatus addicebatur ei, cui furtum fecerat; utrum autem seruus efficeretur ex addictione an adiudicati loco constitueretur, ueteres quaerebant. in seruum aequae uerberatum animaduertebatur. sed postea inprobata est asperitas poenae, et tam ex serui persona quam ex liberi quadrupli actio praetoris edicto constituta est. Podle zákona XII desek stíhal zjevnou krádež trest hrdelní: neboť svobodný člověk býval po zbičování přiřčen tomu, koho okradl. Staří (právníci) se však neshodovali v názoru, zda se přiřčením stával otrokem, anebo zda se dostával do postavení člověka prisouzeného. (Pachatel -) otrok býval rovněž zbičován a popraven. Později však byla příkrost trestu odmítnuta a jak proti osobě otroka, tak proti osobě (pachatele) svobodného zvedl přetorský edikt žalobu na čtyřnásobek.

15) XXVII [25] CRIMEN MAIESTATIS – urážka majestátu

Maiestatis reatu tenentur hi qui regiam maiestatem laeserunt vel violaverunt, vel qui rempublicam prodiderunt vel cum hostibus consenserunt. Obvinění z urážky majestátu čelí ti, kteří se dopustili urážky nebo zneuctění hlavy státu anebo zradili stát nebo se spolčili s nepříteli.

Dig. 48.4.1.1 Ulpianus libro septimo de officio proconsulis. Maiestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem eius committitur. quo tenetur is, cuius opera dolo malo consilium initum erit, quo obsides iniussu principis interciderent, quo armati homines cum telis lapidibusve in urbe sint convenienter adversus rem publicam, locave occupentur vel templa, quove coetus conventusve fiat hominesve ad seditionem convocentur; cuiusve opera consilio malo consilium initum erit, quo quis magistratus populi Romani quive imperium potestatemve habet occidatur, quove quis contra rem publicam arma ferat; quive hostibus populi Romani nuntium litterasve miserit signumve dederit feceritve dolo malo, quo hostes populi Romani consilio iuventur adversus rem publicam, quive milites solicitaverit concitaveritve, quo

seditio tumultusve adversus rem publicam fiat. Zločin proti majestátu je ten, jenž se páchá na národu římském nebo na jeho bezpečnosti. Tímto zločinem je vinen ten, z jehož podnětu by se došlo, se zlým úmyslem, k záměru, aby byli zabiti rukojmí bez rozkazu principa, lidé se ve městě ozbrojovali zbraněmi nebo kameny a shromažďovali se proti státu, obsazovali [veřejná] místa nebo chrámy, děla se sročení a shromáždění nebo byli lidé svoláváni k povstání; [rovněž] je vinen ten, z jehož podnětu by se došlo, se zlým úmyslem, k záměru, aby byl zabit nějaký úředník národa římského, který držel nižší (potestas) nebo vyšší (imperium) moc, a aby někdo pozvedl zbraň proti státu; [stejně tak je vinen ten], kdo by poslal nepřátelům národa římského posla nebo dopis anebo jim dal znamení a se zlým úmyslem způsobil, že by se nepřátelům národa římského dostalo pomoci proti státu radou, a kdo by podněcoval a povzbuzoval vojáky ke vzpouře a nepokojům proti státu.

Dig. 48.4.3 Marcianus 14 inst. Lex duodecim tabularum iubet eum, qui hostem concitaverit quive civem hosti tradiderit, capite puniri. lex autem iulia maiestatis praecipit eum, qui maiestatem publicam laeserit, teneri: qualis est ille, qui in bellis cesserit aut arcem tenuerit aut castra concesserit. eadem lege tenetur et qui iniussu principis bellum gesserit dilectumve habuerit exercitum comparaverit: quive, cum ei in provincia successum esset, exercitum successori non tradidit: quive imperium exercitumve populi romani deseruerit: quive privatus pro potestate magistrature quid sciens dolo malo gesserit: quive quid eorum, quae supra scripta sunt, facere curaverit. Zákon dvanácti desek trestá smrtí toho, kdo pobouří nepřítel proti Římu nebo vydá občana nepříteli. Iuliov zákon o urážce majestátu stanoví [stejný trest] pro ty, kteří vydají nepříteli [k obsazení] město nebo vojenský tábor. Podle tohoto zákona je stíhán i ten, kdo bez svolení principa vede válku nebo nevydá vojsko [svému nástupci v úřadu správce provincie] nástupci, [dále je stíhán i ten], kdo opustí vojsko římského národa: nebo ten, kdo jako soukromá osoba vědomě a ve zlém úmyslu jedná jako magistrát nebo někdo provede [jako soukromník nebo úředník], to co byla napsáno.

Dig. 48.4.4pr. Scaevola 4 reg. Cuiusque dolo malo iureiurando quis adactus est, quo adversus rem publicam faciat: cuiusve dolo malo exercitus populi romani in insidias deductus hostibusve proditus erit: factumve dolo malo cuius dicitur, quo minus hostes in potestatem populi romani veniant: cuiusve opera dolo malo hostes populi romani

commeatu armis telis equis pecunia aliave qua re adiuti erunt: utve ex amicis hostes populi romani fiant: cuiusve dolo malo factum erit, quo rex exterae nationis populo romano minus obtemperet: cuiusve opera dolo malo factum erit, quo magis obsides pecunia iumenta hostibus populi romani dentur adversus rem publicam. item qui confessum in iudicio reum et propter hoc in vincula coniectum emiserit. Každý, kdo je přiveden k přísaze, aby učinil něco proti státu [rem publicam] nebo vojsku, nebo kdokoli proti římskému lidu strojí úklady, nebo [římského občana] vede do zajetí, stane se zrádcem. Dále je vinen ten, kdo dopustí, aby se méně nepřátel dostalo do moci římského národa [kdo způsobí, aby nepřátelé mohli uniknout, nechá je uniknout, poskytne jim příležitost k útěku, místo aby se vzdali]. Dále je vinen ten, kdo nezabrání nepříteli ve vpádu na území římského národa nebo poskytne nepřátelům zbroj, zbraně, zásoby nebo jakoukoli jinou pomoc [ten] bude s pomocí koní rozdrčen a z jeho přátel se stanou nepřátelé Říma. Také je vinen ten, kdo přiměje krále cizího národa, aby byl méně poslušný římskému národu, nebo kdo způsobí, že rukojmí, peníze a tažná zvířata budou poskytnuta nepřátelům římského národa. Ten, kdo se k těmto zločinům před soudem přízná a byla za něj dána záruka má mu být umožněno uniknout [odejít do vyhnanství].